

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2022. № 7.

DOI: 10.32702/2307-2105.2022.7.18

УДК: 339.562: 339.564; 339.5.025.72

*Л. П. Кудирко,
к. е. н., професор, професор кафедри світової економіки,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-9089-7223
Г. В. Артамонова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, Національний
університет харчових технологій
ORCID ID: 0000-0003-1653-9193*

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

*L. Kudyko,
PhD in Economics, Professor, Professor of the Department of World Economy,
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
G. Artamonova,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
International Economics, National University of Food Technologies*

CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TRADE OF UKRAINE WITH EU COUNTRIES

Стаття присвячена дослідженню новітніх аспектів розвитку міжнародної торгівлі України з країнами Європейського Союзу. Актуальність обумовлена новим етапом розвитку співробітництва України та ЄС – набуттям статусу України як кандидата у члени ЄС, військово-політичною ситуацією в країні. В статті проводиться аналіз експорту та імпорту товарів і послуг за останні десять років. Визначено основні європейські торговельні партнери у зовнішній торгівлі товарами та послугами. Представлено можливі сценарії міжнародної торгівлі з країнами ЄС на майбутнє. Розглянуто реалістичний, песимістичний та оптимістичний сценарій зростання міжнародної торгівлі між Україною та ЄС. На основі проведеного аналізу сценаріїв зростання міжнародної торгівлі з країнами ЄС виявлено ключові тренди співпраці. Акцентовано увагу на підтримці експорту як драйвера економічного розвитку. Розглянуто міжнародні угоди, які сприяють міжнародній торгівлі з країнами Європейського союзу. Виділено пріоритетні напрямки збільшення товарообороту між Україною та ЄС.

The article is devoted to the study of international trade of Ukraine with the countries of the European Union. The relevance is due to the new stage of the development of cooperation between Ukraine and the EU - the acquisition of the status of Ukraine as a candidate for EU membership, the military and political situation in the country. International trade relations are of particular importance for Ukraine in the context of formulating its own perspectives, realization of national interests and possible ways of improving international trade contacts. Globalization of the world economy causes changes in the direction and intensity of trade flows between countries. The article analyzes the export and import of goods and services over the last ten years. Shown are the slow gradual growth of trade in goods and services between Ukraine and the EU. The share of the EU in foreign trade is gradually increasing. The year of the war affected the structure of international trade,

particularly regional trade. The current stage of trade relations is analyzed, which concerns the cancellation of customs duties on Ukrainian goods for a period of one year, which will provide additional opportunities for domestic exporters in accordance with the Association Agreement between Ukraine and the EU. The main European trade partners in foreign trade in goods and services have been identified, including Poland, Germany, Italy, the Netherlands, Hungary, and the Czech Republic. The article analyzes the main trade indicators of European partners. Based on the analysis of statistical data, the author independently constructed a graph showing possible scenarios of international trade with EU countries for the future. A realistic, pessimistic and optimistic scenario of the growth of international trade between Ukraine and the EU is considered based on the use of mathematical functions. On the basis of the analysis of scenarios for the growth of international trade with EU countries, the trends of cooperation, which have dynamic indicators of trade growth, have been identified. Attention is focused on supporting exports as an engine of economic development. Considered international agreements that promote international trade with the countries of the European Union. The article highlighted priority directions for increasing trade between Ukraine and the EU.

Ключові слова: міжнародна торгівля, співробітництво, міжнародні контракти, просування експорту, конкурентоспроможність країни.

Key words: international trade, cooperation, international contracts, export promotion, competitiveness of country.

Постановка проблеми. Взаємовідносини з країнами Європейського Союзу вийшли на новий етап свого розвитку, і, мають особливе значення для України задля формулювання власних перспектив, реалізації національних інтересів і можливих шляхів удосконалення інтернаціональних міжнародних торговельних контактів, та загалом, підняття рівня конкурентоспроможності

національної економіки на глобальному ринку в цілому. На сьогоднішній день Україна знаходиться на етапі торговельної та економічної інтеграції з ЄС, яка є неминучою. З врахуванням вигідного географічного положення Україна є цікавою для своїх східних і західних сусідів. Надання 23 червня 2022 року Україні статусу кандидата у члени ЄС стало новим етапом та трендом у розвитку співробітництва та міжнародних торговельних відносин, що обумовлює актуальність обраного напрямку досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження актуальної проблематики розвитку різних аспектів міжнародних торговельних відносин між Україною та країнами Європейського союзу знайшло своє відображення в цілій низці праць вітчизняних вчених, зокрема Брензович К. [1], Мельник Т.[2], Ткаленко С. [3], Павлова О. [4], Рокочої В. [5], Уса І. [6], Шиманської К. [7] та багато інших. Додатковий поштовх дослідженням дало підтвердження пріоритетів України щодо її євроінтеграційного вектору розвитку через набуття статусу держави як кандидати в члени ЄС. Цей достатньо непростий процес супроводжується як низкою можливостей, так і ризиками втрат. Відтак поглибленого аналізу потребує оцінка стану та тенденцій розвитку зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС та визначення перспектив їх подальшої еволюції.

Мета статті полягає в проведенні аналізу міжнародної торгівлі України з країнами ЄС та виявлення сучасних трендів у співробітництві й на перспективу.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація світової економіки підштовхнула країни до більш швидкої інтенсифікації процесів міжнародного поділу праці, водночас викликаючи перетворення у напрямках та інтенсивності торговельних потоків між країнами. Жорстка конкуренція за ресурси у XXI столітті, сталий розвиток та збереження навколишнього середовища, четверта промислова революція, яка характеризується реалізацією трансформаційних можливостей (зокрема цифрової трансформації), пандемія, пов'язана з COVID-

19, війна України з РФ вимагають від України адаптувати свою зовнішньоекономічну діяльність до нових вимог. Своєчасне розуміння нових вимог і прийняття відповідних рішень є необхідними для будь-якої країни для виживання та функціонування в глобальній економічній системі.

Війна України з РФ негативно позначилася в перші місяці на торгівлі з усіма країнами світу, в тому числі через руйнування виробництв (зокрема, металургійних підприємств у Маріуполі), через блокування виробничих потужностей в окупованих територіях, через порушення логістики (внаслідок закриття доступу до портів, та Чорного моря загалом). Враховуючи ці обставини та політичну ситуацію в Україні Європарламент дав згоду на лібералізацію торгівлі [8]. Таким чином ЄС має намір і підтримує економіку України на даному етапі.

Статус України як кандидата у члени ЄС відкрило наступний етап переговорних процедур щодо членства України в ЄС, який очікується на початку наступного 2023 року. Набуття такого статусу відкриває доступ до структурних фондів таких як, Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд з управління та надання гарантій для сільськогосподарського виробництва, Фінансовий інструмент розвитку рибальства та інших джерел інвестування.

У таблиці 1 представлено статистичні дані експорту та імпорту товарів і послуг з країнами Європейського Союзу за останні десять років.

Більш детальний аналіз зовнішньої торгівлі показав, що експорт за останні десять років в країни Європейського союзу зріс у 1,5 разів, імпорт – в 1,2 рази, а питома вага зовнішньої торгівлі зросла з 27,5% у 2011 році до майже 40% у 2021 році. Водночас питома вага експорту та імпорту країн ЄС в загальному обсязі становить біля 40%.

Таблиця 1. Зовнішня торгівля України з країнами Європейського союзу, 2011-2021 рр., млн. дол. США

Рік	Загальний експорт товарів та послуг	Загальний імпорт товарів та послуг	Експорт в країни ЄС	Імпорт в України ЄС	Питома вага ЄС у зовнішній торгівлі (%)
2011	82574,5	88822,4	20225,6	26907,9	27,50
2012	82926,6	91367,6	19438,7	27845,8	27,13
2013	77553,9	84509,8	19491,2	28792,0	29,79
2014	65422,6	60801,8	19745,2	22820,1	33,72
2015	47863,8	43039,4	15021,9	16793,0	35,00
2016	46229,6	44576,3	15720,5	18290,1	37,45
2017	54055,1	55259,3	19921,0	22045,7	38,39
2018	59014,9	63549,4	22979,4	25168,3	39,28
2019	65683,5	67827,4	23987,3	27360,4	38,46
2020	60713	60212,6	21763,5	25532,9	39,11
2021	80857,9	80819,6	31216,0	32287,7	39,28

З 2014 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано та розраховано авторами на основі [9]

2022 рік вніс корективи у зовнішню торгівлю України загалом, й за п'ять місяців маємо: скорочення фізичних і вартісних обсягів товарообороту; рівномірне скорочення експорту та імпорту (біля 20%); торгівля з країнами ЄС суттєво посилила своє значення [8]. Варто зазначити, що зростанню зовнішньої торгівлі сприяла Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Угода про асоціацію, включаючи Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі набула чинності з 1 вересня 2017 року, та стала одним з основних інструментів зближення України та ЄС [10]. Економічна частина Угоди охопила основні сектори та галузі економіки, які в разі успішної реалізації істотно наблизять економічну систему України до системи ЄС на основі взаємної лібералізації руху товарів, капіталу та послуг, а також гармонізації значної частини законодавчої бази України з нормами та практикою, що встановлені в ЄС. Положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС не зводяться лише до

встановлення нульових тарифів у двосторонній торгівлі. Крім того, Україна має впроваджувати європейські технічні стандарти, фітосанітарні правила та інші нормативні акти щодо безпеки вироблених товарів та харчових продуктів. Усі ці зміни, безумовно, призвели до зрушень у географічній структурі експортних та імпорتنих потоків між Україною та ЄС [7, С.29].

З початком військової агресії в Україні були скасовані мита на українські товари терміном на один рік з червня 2022 року, що дає додаткові можливості вітчизняним експортерам відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Це означає, що тарифи, які були прописані в Угоді тимчасово призупиняються, призупиняються антидемпінгові мита на імпортовані товари походженням з України, та тимчасово призупиняється застосування глобальних захисних заходів щодо імпорту походженням з України. Скасування торговельних бар'єрів та європейська підтримка допоможе пом'якшити вплив війни на економічний розвиток України.

Аналіз статистичних даних показує, що за п'ять місяців 2022 року частка зовнішньої торгівлі з ЄС зросла до 49,9%, збільшився експорт товарів на 14,3% та зменшився імпортовані товари з ЄС на 15,4% [8]. Щодо середньострокових трендів, то основними торговельними партнерами є Польща, Німеччина, Італія, Нідерланди, Угорщина, Чехія, їх показники зовнішньої торгівлі наведені у таблиці 2.

Аналіз статистичних даних таблиці 2 засвідчує поступове зростання питомої ваги зовнішньої торгівлі товарів і послугами основних країн-партнерів. Наразі саме Польща та Німеччина виступають стратегічними партнерами України.

Таблиця 2. Основні європейські торговельні партнери України за 2016-2021 рр., млн. дол. США

Країни	Частка у загальному обсязі товарообороту з ЄС, у %	2021	2020	2019	2018	2017	2016
	2021						
Зовнішня торгівля товарами							
Польща	18,3	10189,9	7113,6	7404,9	6896,9	6178,4	4893,3
Німеччина	16,4	9150,7	7411,4	8369,9	8189,4	7199,2	5742,1
Італія	11,0	61448	4057,6	4493,7	4661,2	4094,5	3287,8
Нідерланди	5,9	3275,1	2553,0	2613,4	2379,8	2319,8	1542,1
Угорщина	5,8	3193,1	2663,3	2813,9	1906,7	2478,7	1855
Чехія	5,2	2895,4	1788,0	2086,4	1913,0	1584,5	1215,5
Зовнішня торгівля послугами							
Польща	2,2	735,6	641,9	663,4	546,3	446,5	359,2
Німеччина	3,6	1215,6	1050,6	1096,9	994,2	896,5	852,5
Італія	0,5	147,3	129,3	207,6	198,4	172,4	151,4
Нідерланди	1,2	385,2	355,8	387,1	329,6	289,9	253,9
Угорщина	0,9	300,6	259,0	276,5	242,5	182,7	165,0
Чехія	0,6	185,2	159,9	164,5	139,9	136,4	113,4

Джерело: складено автором самостійно за [9]

Ураховуючи обсяги, динаміку та структуру попередніх періодів, розглянемо можливі тренди розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС на найближчі кілька років, що представлено на рис. 1.

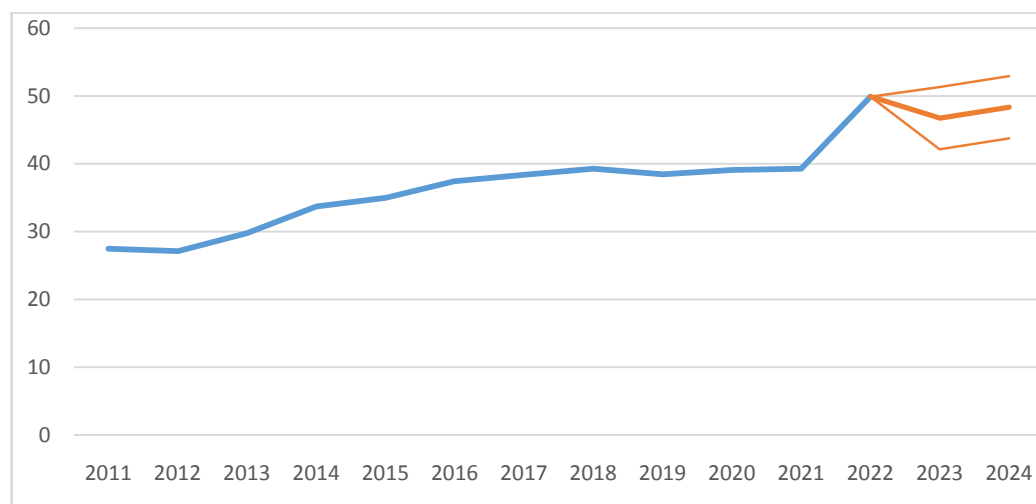

Рис. 1. Тренди розвитку зовнішньої торгівлі України та ЄС, питома вага у % від загального обсягу

Джерело: побудовано авторами на основі даних [9]

Прогнозні дані зростання питомої ваги зовнішньої торгівлі з ЄС у загальному обсязі зовнішньої торгівлі України розраховано за допомогою отриманих рівнянь і наведено у табл. 3. Розглянемо три вірогідних варіанти перебігу зовнішньоторговельних зв'язків в розрізі експорту та імпорту товарів і послуг України з країнами Європейського Союзу – оптимістичний, реалістичний та песимістичний.

Таблиця 3
Сценарії зростання питомої ваги зовнішньої торгівлі з країнами ЄС
на 2022-2024 рр., у %

Рік	Сценарії розвитку		
	Реалістичний	Песимістичний	Оптимістичний
функція	лінійна	логарифмічна	степенева
формула	$y=1,603x-3196,3$, $R^2=0,8483$	$Y=3232,6\ln(x)-24561$, $R^2=0,8483$	$Y=7E-298x^{90,39}$, $R^2=0,8663$
2022	49,9	40,0	49,9
2023	46,7	42,1	51,3
2024	48,3	43,7	52,9

Джерело: розраховано авторами

На основі проведеного аналізу сценаріїв зростання питомої ваги зовнішньої торгівлі з країнами ЄС та виявлення трендів було досліджено експоненціальну, лінійну, логарифмічну, поліноміальну та степеневу функції (рис. 2).

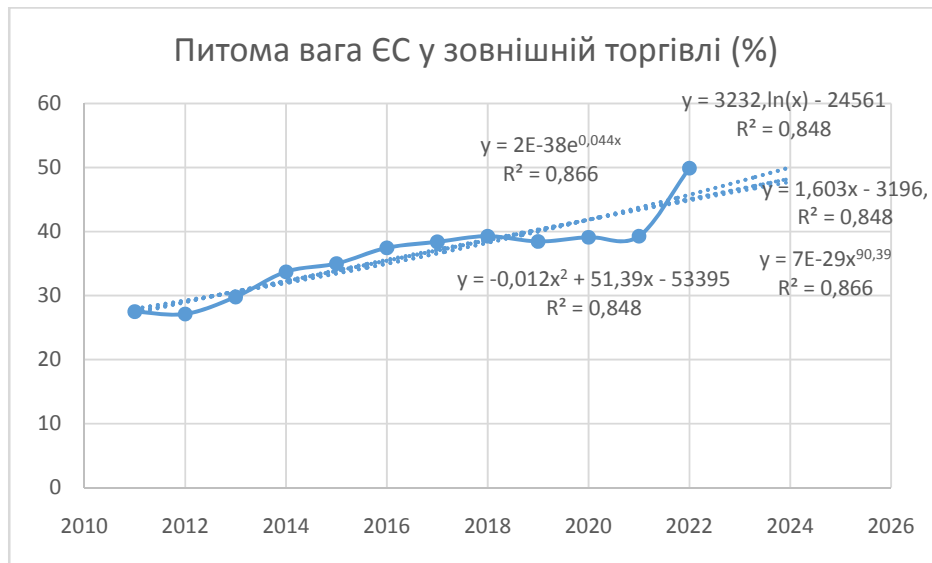

Рис. 2. Питома вага ЄС у зовнішній торгівлі
(розробка авторів)

На даному графіку лінії функцій практично збігаються, достовірність апроксимації практично однакова. Найвищу достовірність має степенева функція – $R^2=0,8663$, що використовується і якості оптимістичного прогнозу за найбільш ефективних умов співпраці з європейськими партнерами на основі належних укладених міжнародних контрактів та виконання обов’язків сторін. Найменшу достовірність має логарифмічна функція з коефіцієнтом апроксимації $R^2=0,8483$, який є достатньо високий. Такий сценарій розвитку можливий за погіршених умов співпраці з європейськими компаніями, невиконання міжнародних контрактів, погіршення військово-політичної ситуації. Реалістичний сценарій розвитку має коефіцієнт апроксимації $R^2=0,8483$, який характеризує сучасний етап взаємовідносин і співробітництва України та ЄС. Якщо підвищувати коефіцієнт детермінації, то показники зростатимуть. Отже, з достатньо високим рівнем ймовірності можна стверджувати, що торгівля між Україною та ЄС має стає підґрунтя, відтак масштаби міжнародної торгівлі між Україною та ЄС й надалі будуть нарощуватися.

Війна з РФ підштовхнула Україну до більш поглибленої співпраці у сфері зовнішньої торгівлі з європейськими країнами, й більш того, до пришвидшення євроінтеграційних процесів. Вітчизняний експорт усе в більших обсягах поставляється на європейський ринок. Навіть після закінчення війни торговельна інформація щодо просування експорту буде ключовою вимогою для проникнення на ринок. Належно функціонуюче торговельне середовище сприятиме зусиллям країни з диверсифікації, забезпечуючи розширення як географічних, так і товарних ринків, що в кінцевому підсумку призведе до збільшення внутрішньої та міжнародної торгівлі. Адже зовнішня торгівля цілком виправдано розглядається урядами держав як матеріальна основа для подальшого розвитку та економічного зростання, джерело прогресивної трансформації структури та якості національного виробництва та споживання [3, С.97].

З метою виходу на європейські ринки на нових сучасних умовах та завоювання конкурентних позицій обумовлюють необхідність мобілізації невикористаних ресурсів та імплементації нових форм і методів роботи для економічної дипломатії. Подальший стрімкий розвиток міжнародних торговельних відносин та зовнішньоекономічних відносин України до війни показав необхідність встановлення взаємовигідних та ефективних відносин України зі стратегічними партнерами, зокрема з країнами Європейського союзу. Просування перспективних секторів та конкурентоспроможної продукції на європейські ринки через державні заходи та програми стимулювання експорту відіграють не лише важливу роль у економічному розвитку країни, а й є основним завданням при розробці державної стратегії. Підтримка експорту стає двигуном економічного розвитку.

Просування експорту та вихід на нові ринки збуту, звичайно за нормальних умов існування країни, як засвідчує світова практика, передбачає сприяння експортерів шляхом інформаційного забезпечення та супроводження,

особливо для малого і середнього бізнесу. Подібна практика має місце і застосовується майже у всіх розвинутих країнах світу (Японія, США, Канада, ВБ, тощо). Інформаційне забезпечення відбувається за допомогою інформаційних бюлетенів, довідників, як для національних експортерів, що полегшує шлях виходу на міжнародні ринки, так і для іноземних покупців для придбання національних товарів, послуг.

Слід згадати про укладену Угоду про вільну торгівлю з країнами ЄС, яка покриває торгівлю товарами, послугами, державні закупівлі, а також приведення законодавчої бази України до європейських стандартів; у 2017 році відбулося приєднання України до Регіональної конвенції про пан'євро-середземноморські преференційні правила походження; ратифіковану у 2020 році Угода про вільну торгівлю з Великою Британією, Канадою та інші угоди. Такі угоди сприяють активізації міжнародних торговельних відносин України з європейськими країнами, а також співробітництву у науково-технічній та торговельно-економічній сферах, сприяють залученню інновацій, інвестицій, новітніх технологій, і загалом підвищують конкурентоспроможність експортно-орієнтованих галузей.

На сьогоднішній день по закінченню війни по можливості слід максимально відновити усі виробництва, запровадити нові, інноваційні технології, сприяти залученню іноземних інвестицій та загалом орієнтуватися на виробництво кінцевої продукції з високою доданою вартістю та її споживання як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках (оскільки в експорті вітчизняної продукції поки що переважає частка продукції сировинного характеру та продукції з низьким ступенем переробки та низькою доданою вартістю – вона сягає понад 60% вітчизняного експорту, у той час як продукція з високою доданою вартістю становить трохи більше 10%). Світова практика доводить, що відновлення виробництв можливе, і Україна може скористатися саме інтенсивним розвитком. Позитивний ефект в умовах

нестабільної ситуації можна отримати тільки після закінчення війни в процесі відновлення країни, фабрики і заводів, одночасно диверсифікуючи промисловість та експорт товарів і послуг, та залучаючи іноземний капітал.

Серед основних перспективних пріоритетних напрямків слід виокремити у взаємовідносинах України та ЄС з метою збільшення товарообороту:

- забезпечення подальшої інституційної інтеграції України у ЄС;
- сприяння залучення іноземного, зокрема і європейського капіталу у експортоорієнтовані галузі та сектори задля відновлення економіки та подальшого її зростання;
- ефективне використання збережених виробничих потужностей та їх експортного потенціалу України;
- реалізація проактивної політики державної підтримки виробників-експортерів в процесі просування товарів на європейські ринки.

Висновки. Проаналізувавши розвиток міжнародної торгівлі України з країнами ЄС слід зазначити наступне. Війна з РФ посилила сформований у попередні десятиріччя тренд щодо переорієнтації геопросторової структури зовнішньої торгівлі України зі східноєвропейського вектора на ринки ЄС, прискорила набуття статусу як кандидата у члени європейської спільноти, Торгівля між Україною та ЄС демонструє стабільну позитивну динаміку, у тому числі у першій половині 2022 року. Можна спостерігати посилення концентрації торгівлі на відносинах із стратегічними партнерами – Польщею та Німеччиною. Скасування мит ЄС по відношенню до української продукції сприятиме зростанню експорту. Водночас, вітчизняні експортери потребують ефективної, релевантної сучасним висновкам інституційної підтримки, зокрема і у частині подальшої диверсифікації ринків збуту. Для малого та середнього бізнесу актуальним залишається інформаційне забезпечення і супровід. Розглянуто сценарії зростання питомої ваги зовнішньої торгівлі з країнами ЄС в 2022-2024 рр. За умов оптимістичного та реалістичного сценаріїв розвитку

подій взаємовідносини з ЄС лише посилюватимуться, а тренд розвитку міжнародної торгівлі матиме тенденцію до зростання.

Література

1. Брензович К. С., Машкара-Чокнадій В. В. Динаміка розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС в рамках дії зони вільної торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 30, 2020. С.14-19. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-30-2>
2. Tkalenko, S., Melnyk, T., & Kudyrko, L. (2020). Macroeconomic factors influencing the development of Ukraine's foreign trade. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6(3), 143-155. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-143-155> DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-143-155>
3. Ткаленко С.І. Ефекти міжнародної торгівлі в умовах глобалізації. *Міжнар. наук.-практ. конф. «Модернізація економіки: теоретичні засади та практика реалізації»*. 23 січня 2021 р. Запоріжжя, С.97-99. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/36443/siee_21-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Павлов О. І., Самофатова В. А., Кулаковська Т. А. Зовнішньоекономічна діяльність України в системі глобальних конкурентних відносин: агропродовольчий вимір: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 272 с.
5. Рокоча В.В. Експортний потенціал України: тренди сталості та лабільності. *Міжнар. наук. конф. «Геоелекономічні пріоритети розвитку експортно-орієнтованого бізнесу України»*, Київ, 12 грудня 2020 року, К.: Університет «КРОК», 2020. URL: <https://conf.krok.edu.ua/Geoeconom/Geoeconom/paper/view/324>
6. Ус. І. Зовнішня торгівля товарами України у січні-травні 2022 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-ukrayiny-u-sichni-travni-2022>
7. Шиманська К. В., Бондарчук, В. В. Ефект Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС на вітчизняний імпорт та експорт. *Економіка, управління та адміністрування*, 2021, №2(96), С. 25–30. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2021-2\(96\)-25-30](https://doi.org/10.26642/ema-2021-2(96)-25-30)

8. Шейко Ю. Європарламент дав згоду на лібералізацію торгівлі.
URL:<https://www.dw.com/uk/yevroparlament-dav-zghodu-na-liberalizatsiiu-torhivli-z-ukrainoiu/a-61847895>

9. Зовнішня торгівля товарами та послугами
URL:https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm

10. Угода про асоціацію. Єдиний веб-портал органів державної влади в Україні. 2017. URL:<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>

References

1. Brenzovych, K. S. and Mashkara-Choknadii, V. V. (2020), “The dynamics of the development of foreign trade between Ukraine and the EU within the framework of the free trade zone”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, Vol. 30, pp.14-19. doi.org/10.32782/2413-9971/2020-30-2.

2. Tkalenko, S., Melnyk, T., and Kudyko, L. (2020), “Macroeconomic factors influencing the development of Ukraine’s foreign trade”, *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 6(3), pp. 143-155. doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-143-155.

3. Tkalenko, S.I. (2021), “The effects of international trade in the conditions of globalization”, *Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Modernizatsiia ekonomiky: teoretychni zasady ta praktyka realizatsii»* [International science and practice conf. «Modernization of the economy: theoretical principles and implementation practice»], Zaporizhzhia, Ukraine, pp. 97-99, available at: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/36443/siee_21-1.pdf?sequence=1&disAllowed=y (Accessed 10 July 2022).

4. Pavlov, O. I., Samofatova, V. A. and Kulakovska T. A. (2019), *Zovnishnoekonomichna diialnist Ukrainy v systemi hlobalnykh konkurentnykh vidnosyn: ahroprodovolchyi vymir: monohrafiia* [Foreign economic activity of Ukraine in the system of global competitive relations: agro-food dimension: monograph], Odesa, Ukraine.

5. Rokocha, V.V. (2020), “Ukraine's export potential: stability and lability trends”, *Mizhnar. nauk. konf. «Heoekonomichni priorytety rozvytku eksportno-*

orіientovanoho biznesu Ukrainy» [Geo-economics priorities for the development of export-oriented business of Ukraine: theses of scientific conference reports], KROK University, Kyiv, Ukraine, available at: <https://conf.krok.edu.ua/Geoekonom/Geoekonom/paper/view/324> (Accessed 19 July 2022).

6. Us., I. (2022), "Foreign trade in goods of Ukraine in January-May 2022", available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-ukrayiny-u-sichni-travni-2022> (Accessed 19 July 2022).

7. Shymanska, K. V. and Bondarchuk, V. V. (2021), "The effect of the Agreement on a free trade zone between Ukraine and the EU on domestic imports and exports", *Economics, management and administration*, vol. 2(96), pp.25–30. doi.org/10.26642/ema-2021-2(96)-25-30

8. Sheiko, Yu. (2022), "The European Parliament agreed to trade liberalization", available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-ukrayiny-u-sichni-travni-2022> (Accessed 12 July 2022).

9. State Statistics Service (2022), "Foreign trade in goods and services", available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (Accessed 17 July 2022).

10. The only web portal of state authorities in Ukraine (2017), "Association Agreement", available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (Accessed 20 July 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.07.2022 р.